

UČITELJSKI

T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr.

Tečaj IV.

V Ljubljani 1. junija 1864.

List II.

Deklica in rožica.

Fr. Sr. Adamič.

Mirno, ne prehitro.

p Spre - ha - ja - la tam *sfz* po - ver - tu *p* Se je -
sen je de - kli - ca, Ža - lo - va - la, ko vsah -
sfz ni - la *p* Le - pa nje je ro - ži - ca.

»Kje si ljuba rož'ca moja,
Ki cvetela si lepó,
Al me bodeš zapustila?«
Praša dekle žalostno.

»Skerbno vselej sem ti stregla,
In ljubila serčno te,
S čim, povej, sem te žalila,
Da zapusčaš vela me?«

»Nisi ti me razžalila,«
Pravi mila rožica,
»Ti prijateljica edina
Bila si mi, deklica.

Moji dnevi so minuli,
Nastopila že jesen,
Cvetje bo mi zamorila,
Položila v grob leden.

Deklica, lej, tudi tebi
Čas mladosti naglo gre;
Mlade leta, lepo lice
Bo minulo kmali te.

Zdaj še mlada kot cvetica
Razcvetena tu stojiš,
Sladko kakor jaz spomladi
Svoje mlade dni živiš.

Prehitela pa minljivost
Tebe bo kot mene zdaj,
Cvetje ti bo umorila,
Odpeljala zlati raj.

Eno cvetje je, ki vzeti
Časa tir ne more ga: —
Le nedolžnost, čednost sveta
Večno zlati raj ima!«

Tak je rožca govorila,
In učila deklico, —
Svojo glavco je nagnila,
Položila v gredico.

(Glej Praprotnikove: „Pesmi cerkv. in druge“ st. 74!)

Vera naj zvestejša prijateljica učiteljeva.

Spisal Fr. Neboslav.

Lepa, prelepa je naloga učiteljeva, ki mu jo je dal Bog, neskončno modri naš stvaritelj, ki za vse svoje stvari očetovsko skerbi, ter jih vodi do največe odločene doveršenosti; kajti postavil je učitelja v svoj naj milejši vert, kjer poganjajo nežne mladike, mladenči in deklice, ter mu ukazal, da naj jih nevtrudljivo varuje pred morivno slano greha, vpravna jim rast življenja, vterjuje korenine značaja, da se varno razvije sam mladeneč, da terdna stoji devica v sredi zapeljivega sveta. Sej pride prej ali pozneje vsakemu žalostna ura, da se mora ločiti od svojih dragih, da mu ugasnejo vodivne zvezdice, ki so mu ljubeznjivo kazale življenja pot. Človek mora prijeti sam za veslo, ter voziti svoj čoln zemeljskega življenja po nezmer-nem morji, kjer ga večkrat dervé divji viharji strasti, kjer mu žugajo skrivne skale človeške prekanjenosti. Le težko se jim ogiba, imeti mora neko nadzemljsko moč, sveto vero; svetiti mu ima svitla zvezdica zlate nade, — ogrevati, buditi, krepiti ga goreča ljubezen.

Vse to pa se najprej pridobi v mladosti, ko še ne tarejo preveč serca posvetne skerbi, ko se začenjajo močno buditi duševne sile ali moči. Ali stariši navadno ne utegnejo, ne znajo, in tudi ne morejo v serca vsaditi svojim otrokom zlatega semena

prave omike; pripomore tedaj cerkev in država. Cerkev mika in blaži le bolj serce z zveličavnimi resnicami sv. vere, država pa ima še druge učitelje, da bistré mladini um, da jo pripravljajo za različne stanove. Učiteljem tedaj zaupno izročujejo stariši svoje ljube otročiče, država svojo nado, cerkev svoje naj lepše cvetje. Kako važna, kako imenitna je naloga učiteljeva! O da bi jo vsakteri, ki je poklican, da dela na šolskem polji, prav razumel, poprijel se je z dušo in s telesom, in tako zares veliko pripomogel k osrečenju človeštva! Da bi vendar čisto zginila ona mlačnost, ona temna megla, ki nam še večidel pokriva polje duševnega delovanja, da se le tu in tam prikaže kaka nežna cvetica, ki se ji pa le prevečkrat godí, kakor cvetici mesca svečana! Da bi vendar enkrat „zjasnile se nam vremena, nam milše zvezde, kakor zdaj, sijale“, da bi si ne mogli očitati, da smo tudi sami krivi, da smo zaostali za drugimi sosednimi narodi!

Vi, vi, predragi učitelji, zbudite se na novo, nadomestite ono, kar nam sedaj še manjka, z gorečo ljubeznijo do mladine, do naroda! Delajte neutrudoma; naj vas ne straši preveč mlačnost, ki jo je gotovo povsod dosti! Živo prepričanje, da delate narodu v korist, Bogu na čast in slavo, prešine naj vas, naj vas krepi pri vsakem početji in — vzdignil se bo narod naš iz nesrečnega spanja, želel si omike, kakor žejni bistro vode, podpiral vsako početje, ki mu je koristno. Podpiral bo tudi vas vedno bolj in bolj, ker hvaležnost velevala mu bo to. Narod se ne bo več sramoval svojih omikancev, okusil bo tudi sam blagi sad omike, k kateri ga bo pripeljala vaša skerb, ktero mu bo naklonil vaš trud.

Ali velike in mnogotere so težave, ki jih mora premagati učitelj, preden si vstanovi časno srečo, ali vsaj pridobi zadovoljnost, notranji mir, veselje za svoj težavni stan, in pa potrebno učenost. Preté mu v začetku mnoge nevarnosti žugajoče podreti mu vse lepe, navdušene sklepe, ki si jih dela. Ako tu ostane stanoviten, ne reši samo sebe, temuč ohrani si tudi v sercu névsahljivi zaklad, kateri ga vedno priganja, da pripravlja tudi drugim ono srečo, ki jo sam vživa. Kako pa si more pridobiti stanovitnost, kako ono gorečnost v spolnovanji svojih dolžnosti, ki ga okrepcuje, da preterpi tudi marsiktero grenko?

Živa vera je ona krasna cvetica, ki jo ima vsaditi si

pravi učitelj na dno serca. Ako ta začne cvesti, odganja njena divna vonjava vse zapeljive sovražnike, vabi in vzbuduje vse lepe čednosti in kreposti. Ona mu je pravi vir vsakega veselja, ktero zljajša, čisti in združuje s terdnim zaupanjem na večno radovanje v svetih nebesih. Ona mu kaže, da je vse minljivo, in da človeka spremijo le dobre ali slabe dela tje v dolgo večnost. Razodeva mu pravo ceno življenja in vsega, kar si želi njegovo serce. Uči ga, da je le oni prav srečen že na zemlji, ki ima mirno vest in pobožno serce. Njena luč razsvetljuje ga, da zmiraj bolj in bolj spoznava svet, da se ve ogibati nevarnosti. Če mu pa katerikrat spodletí na poti kreposti, drami ga njeni svareči glas, pripelje ga njena ljubeznjiva roka na pravo pot. Ona mu daje veselje pri uku, navdihuje mu ljubezen in gorečo skerb za mladino.

Vera uči učitelja, da nikakor ne sme pustiti rujaveti svojega daru (talenta), ali ga pa še celó zakopati; veleva mu timveč, da naj si množi duševne sile, da naj hrepení po zmir večí popolnosti v vedah in v življenji. Sej je delovanje učiteljevo le takrat vspešno in stanovitno, kadar se mu ne more očitati, de sam ne živi tako, kakor uči, ako tudi njega ogreva ona gorečnost, ki je pričakuje od svojih učencev, ako se sme tudi sam ponašati s ponižnostjo, pohlevnostjo in pridnostjo, s krepostmi, ki so vsakemu zeló potrebne, posebno pa mladini in njenim voditeljem. Skušnja uči, da še tako lepe besede, še celó velika učenost le malo opravi, ako manjka ktere glavne kreposti.

(Konec prih.)

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Konec.)

Ljudska šola v Avstrii pod Marijo Terezijo.

Blaga cesarica skerbela je kolikor mogoče za izobraženje podložnega ljudstva. Marsiktere nove naprave se začnejo v ta namen. — Kako je bilo z ljudskim podučevanjem v raznih deželah. Vlada tirja sporočila in nasvete iz vseh dežel. Jabacin in Kumerdaj na Kranjskem. Mesca maja l. 1769. podá Leopold Ernest Firmiam, škof in knez pasavski, cesarici pismeno svoje misli o ljudskem izobraženji. To reč sproži od druge strani Mesmer, učitelj na Dunaji, in baron Gebler, dvorni svetovavec, to umé v tek spraviti. — Na Dunaji postane vse vneto za šolstvo, nasvet podaja nasvetu roko. Normalna šola pri sv. Ani

se začne. Vse pričakuje nove veselejše dobe, ktera pride po sboljšanjem šolstvu. Normalna šola pri sv. Ani ne napreduje tako, kakor so se nadjali. L. 1773. je odpravljen red Jezuitov. Nasledki tega zelo važni so ljudske šole. — V šolskem organizmu se nič stalnega ne določi; misel misel pobija. Cesarica pokliče opata Felbigerja iz Šlezije spomladi l. 1774. Letá povravna razpor na dunajski normalni šoli; 6. decembra l. 1774. je bil razglašen splošni šolski red, in odsihmal se razširjuje šolski red po vseh deželah; šolstvo se posebno lepo razcvita na Českem, kjer ga vsi stanovi podpirajo. Dekan Kindermann, pozneje imenovan prošt Schulstein-ski, si pridobi posebno velike zasluge za šolstvo na Českem. Na Ogerskem šolstvo ne napreduje tako veselo. — Grof Torres v Gorici. Kumerdaj, prvi ravnatelj normalke v Ljubljani. — Ljudska šola se razširjuje po vojaški granici; poslednjič tudi po novo pridobljeni Galicii. — Novo šolstvo se imenuje nemško, ker se je začelo pri Nemcih, kojih materin jezik je šolstvu ime dal; ali ime in bistvo se vzame pod en in tisti zaumek; novo šolstvo zatiruje ljudske jezike po nenemških deželah, in šolstvo nenemškim narodom ne koristi toliko, kolikor bi moglo. Začenja se ponemčevanje nenemškega ljudstva. — Smert cesarice Marije Terezije.

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

Opombe govore *a*) od veznikov, zakaj da se imenujejo tako, in jih je tudi nekaj navedenih, *b*) od ozirnih zaimkov kteri, ki (*welcher, der*); kdor (*wer*), kar (*was*), kjer (*wo*.)

Nemsčina je tukaj zadosti obdelana, ali na slovensčino se te opombe kaj malo ozirajo; naj govorim od tega nekoliko bolj obširno za učitelja, kteri ravno boljše knjige nima pri rokah.

Kdo in kaj, ravno tako tudi kteri, ktera, ktero, (*ki*), *kak*, čegav-a-o so vprašavni zaimki, ker ž njimi prasha mo o sebah ali rečeh; te besede so pa tudi oziravni ali nanašavni zaimki, ker se ozirajo ali nanašajo na osebo ali reč, o kteri je govorjenje, in potem se glasé: 1. kdor in kar, 2. kogar (čegar, česar), čegar, 3. komur, čemur, 4. kogar, kar i. dr.

Večkrat se pa zamolči kazavno zaime v glavnem stavku in se rabi v odvisnem stavku le kdor ali kar, p.: kdor vpraša, ta zvé. Kar iščeš, ne boš najdel. Tisto, kar iščeš... Kjer

bukve ležé, najdel boš tudi pero. = Tam, kjer bukve ležé, najdel boš tudi pero.

Slovenski jezik se tukaj loči od nemškega. Nemcu so namreč vprašavno ime ravno taki glasi, kakor oziravno; Slovenec pa tudi oziravno zaima po obliki loči od prašavnega zaimena.

Od rabe besed: kar, kjer, ker, kir in kateri, kateri, ki, koj -a-e je pisal „Tovarš“ l. l. pod XXIV. in XXV. st. 169. in 170., tedaj nam tega ni treba ponavljati.

XXIX.

Prosti in zloženi stavki.

Učenik naj tako le ravná:

Kaj je stavek? Ktere dela ima vsak stavek? Kaj pové podsebek, kaj povedek? Stavek pa, v katerem je le en podsebek in povedek, se imenuje prost stavek.

Starši zapovedujejo, otroci vbogajo. Od koga je tukaj povedano? Od koga še? Kaj je od staršev povedano? Kaj od otrok?

V tem stavku sta dva podsebka in dva povedka, oboje to pa je le en stavek.

To tedaj ni več prost stavek, ampak zložen.

Kaj je tedaj zložen stavek? Iz česa je?

Zložite ravno tako te le proste stavke: Življenje je kratko. Umetnost je težka. Oče gospodarijo. Mati gospodinjijo. Čebele nabirajo med. Tudi voska nanesejo.

Ali je kakšen notranji pomen, kakšna miselna vez med temi stavki: Življenje je kratko. Umetnost je težka. Mislim si tedaj: ako hočeš kaj znati, prizadevaj si zvesto.

Povejte mi ravno tako, kako uni trije spredaj povedani stavki po svojem zapopadku skupaj gredó, kaj pové vsak za se, kaj pa dva zložena skupaj?

Zakaj se tedaj stavki skupaj zlagajo?

Zložite mi te stavke skupaj: Poldan zvoní. Noč se dela. Cel dan dežuje. Suša polje tare. Mesec vzhaja. Dan se dela. Zakaj se ti stavki ne dajo zložiti?

Zloženi stavki so *)

I. Priredno zloženi stavki ali priredje, kateri obstojé iz dveh ali več prostih stavkov, ki se vežejo med seboj po samem pomenu, ali po prislovih (narečjih, Nebenwörter als Umstandswörter), ali po prirednih veznikih.

*) Glej Janežičevo „Slov. slovnico!“

Priredni stavki ali priredniki so po svojem pomenu a) vezavni, b) protivni ali ločivni in c) terdivni ali sklepavni.

II. Podredno — zloženi stavki ali podredja, kateri se izobrazijo, če se kak člen prostega stavka s posebnim stavkom izreče; tako n. p. se more iz prostega stavka: „zadovoljen ima kmali zadosti“, napraviti podredno-zloženi: „kdor je zadovoljen, ta ima kmali zadosti“.

Odvisniki so po členih prostega stavka, ki se razrasčajo v posebne stavke a) osebko, b) dopovedkovi, c) dopolnkovi, d) prilastkovi, e) prislovniki.

Glavni stavki se od odvisnih tudi po besednem redu ločijo. V glavnih stoji časovnik ali v zloženih časih pomagavni časovnik precej po posebku, v odvisnih pa na koncu stavku.

Die Feder ist zu weich, ich kann nicht damit schreiben. — Weil die Feder zu weich ist, kann ich nicht damit schreiben. Ich weiss es nicht, ich kann dir nicht sagen. — Weil ich es nicht weiss, kann ich es dir nicht sagen. Der Baum hat nicht geblüht, er wird keine Früchte tragen. — Weil der Baum nicht geblüht hat, so wird er keine Früchte tragen. Gott ist höchst gerecht, das wissen wir aus der Geschichte des Menschengeschlechtes. — Dass Gott höchst gerecht ist, wissen wir aus der Geschichte des Menschengeschlechtes. Die Leute schliefen auf dem Acker, und der Feind säete Unkraut unter den Weizen. — Während die Leute auf dem Acker schliefen, säete der Feind Unkraut unter den Weizen.

Slovinci ne delajo tukaj razložka, zato Slovenec tako rad nepravilno besede postavlja, kedar v odvisnih stavkih govori, n. p.: Warum hast du die Aufgabe nicht gebracht?.. Weil ich sie habe vergessen. — Ich kann das Haus nicht kaufen, da ich nicht habe genug Geld. — Weil ist das Getreide schlecht gerathen, wird es sehr hoch im Preise sein. — Tukaj se Slovenec precej prodá, se vé da na svojo škodo!

Koliko se pa zamorejo otroci nauka od zloženih stavkov djansko naučiti? Javalne toliko, da bi zamogli samostalno stavke narejati. Prav dobra bi mogla biti takšna šola, da bi to doseгла. Otroci niso toliko izurjeni v mišljenji in besedi, da bi jim to gladko teklo. Toliko se pa morda zamorejo naučiti, da pri branji stavke razložijo, so li priredniki ali poredniki, kateri stavki so bili skupaj zloženi. Za pismene vaje naj pa narekva učenik učencem proste stavke, potem pa veznike in naj jim naj prej pokaže ustmeno, kako se dajo ti stavki pravilno zlagati, n. p.: Der Kranke muss sich nach der Vorschrift des Arztes richten, (sonst). Die Arznei kann nicht wirken. Pilatus erklärte Jesum für unschuldig, (dennoch). Er gab ihn seinen Feinden preis. Ali pa naj jim na-

rekva več stavkov, ktere naj potem sami skupaj zlagajo in s primernimi vezniki vežejo.

Ta nauk res prizadeva učeniku veliko truda, zategadel naj pa vsikdar pri berilnih vajah učence napeljuje, da opozujejo, kako se govorjenje v stavkih zveršuje. — Se vé da učenik, ki hoče ta nauk s pridom predavati, ne sme v književnosti popolnoma tujec biti.

Stavki, ki imajo enaki del (člen stavkov), se dajo skrajšati v en stavek, kteremu pravimo skrajšan ali skerčen stavek, ki se pa dá zopet v stavke razvezati, iz kterih je postal. (Glej „Gramatiko“!) (Dalje prib.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXIII.

U. Kdo bi mislil, da imajo tiste besede časi tolikanj različno pomembo, p. poreden pa vreden (cf. muthwillig po nemški, samo na sebi muth-willig, in po sedanjem pomenu).

T. Z unima besedama se vjemate vradni in vradnik.

U. Prav, ker se tolikrat rabi in tako mnogotero piše. Eni pišejo vradnik, drugi uradnik, tretji urednik, četerti vrednik, in ravno tako vrad, urad, ured, vred, in vradovati, vradnja itd.

T. Cigale piše v Volkovem nem.-slov. slovarji: Amt, ured (nicht urad, cfr. poln. urząd, urzędú, kroat. ured); Beamte, urednik, richtiger als uradnik, welches übrigens schon Gutschmann in dem ungetreue Beamtete betreffenden Sprichworte: uradnik okradnik anführt, cfr. das poln. urzędnik; ured, uredama, uredovati, uredsk, urednišk, uredništvo.

U. Pa se vendar ne razlaga iz vred ali uvred (noxa), ali vréden (corruptus), kar bi bilo po Gutschmanovo: uradnik okradnik?!

T. Lepše bi se dalo izpeljevati iz vréden (aptus, dignus) po staro- in novoslovenski. Pisati bi se móгло potlej vrednik, in strinjalo bi se z lat. dignitas, nemšk. Dignität, Ehrenamt, Würde, ämtliche Würde, Würdenträger, s slov. častnik (honorabilis, honoratus) itd.

U. Bog hotel, da bi vsi služabniki, bodisi mestni, de-

želni, državni ali cesarski, bodisi katerikoli, bili res vredniki, t. j. sami svoje službe, in po tem tudi časti in hvale vredni!

T. Ali, da se ima likati iz red (ordo), to nam spričuje ne le poljska, ampak tudi ruska, česka, serbska pisava. In opomniti se sme, da se naša beseda red skorej v vsih pomenih vjema z latinsko ordo (cf. stsl. čin' ordo, činiti ordinare, tudi hrov. činovnik).

U. Ako se zobrazuje iz red, se mora pa spet pisati vrednik, t. j. v red deti ali djati — dévati, in po tem ni razločka med vrednik (Redacteur) in vrednik (Beamte).

T. In vrednik (Ruhrwurz, Gutschm., Murko, gnaphalium. Linn.). Ime vrednik ima torej lahko več pomenov, kakor tudi glagol vrediti, vredovati sploh pomeni ordino, rego, dirigo, praeparo, administro itd.

U. Po tem takem bi se pa v slovenskem ne smelo pisati urednik z *u*, kakor sva se lani menila (Pom. XLI in XLII.), sicer bi bil spet „uradnik — okradnik“ na versti.

T. Dasiravno drugi Slovani pišejo *u* (ú ali au-), je vendar vterjena v slovenskem pisava z *v*, kakor dokazujejo izverstni knjižniki naši (Metelko, Podgorski i. dr.).

U. Kaj pa misliš o pisavi vradnik ali uradnik?

T. V tej obliki se da razlagati a) iz stsl. raditi (roditi), t. j. delati, curam gerere, opere, munere fungi, ter pisati vradovati, vradnik, ne pa uraditi (perficio, Vuk); ali pa, kar je že gotovo, b) iz red (ordo) z nosnikom, kateri se po narečjih različno piše in izgovarja (rad, rjad, rzad, ržad, re(n)d, red), torej vrad, vradnik, vrjadnik, vrzadnik itd.

U. Ali se da v slovenskem skazati, in ali ima kaj prilike?

T. Kakor se stsl. nosnik *q* v nsl. namestuje časi z *o*, časi z *u*, taka se godí tudi nosniku *e*, da ga nareče naglasuje zdaj z *e*, zdaj z *a* ali *ja*, n. pr. jačmen, jazik po Dolenskem, pa tudi po družih krajih nam. ječmen, jezik; sjagla n. segla, svat svjat nam. svet (sanctus, svent, sviat, svejt, svět mundus, po nekterih krajih svajt, lajpa n. lejpa ali lépa, bajla n. bejla ali béla); jed in jad, jesti in jasti; pri ogerskih Slovencih prijati, začati n. prijeti, začeti (vid. Mikl. Lautl. pg. 235). Po vsem tem mi je celo prijetno, da so se mnogi mnogi pisatelji tudi v slovenskem poprijeli pisave vrad, vradni, vradnik, vradovati, vradnija, vradnišk, vradništvo. Lepo se a) določi pravi pomen in razloči od besede vrednik (Redacteur) in verdnik

(gnaphalium), b) vjema se nekoliko z rusovskim, poljskim in češkim, in c) opravičiti se da celo v slovenskem.

Pisma dveh slovenskih učiteljev.

Na Zelenem polji 29. velikega travna 1864.

Dragi moj Tugoslave!

Ni še tako slabo s teboj, kakor sam misliš. Dokler človek dobrega sveta išče o pravem času, mu se še lahko pomaga. „Ako modrost v vašem sercu prebiva in spoznava vašo dušo napolnjuje, bo dober svet vas ohranil“, rekel je pred več leti neki prav moder mož.

Pri tebi je tedaj, da se dobrega sveta poprimeš; svet pa, kterega ti podam, poterdila je skušnja popolnoma, zakaj vidiš na svetu gre vse tako, kakor se človek loti kakšne reči. To je tudi Pavliha dobro vedil, ko je teleta za rep čez breg vlekkel. Z glavo noče naprej iti, tedaj naj gre pa ritensko.

Ko naš prvi očak dobrega sveta ni hotel vbogati in je rajše zapeljivi svet poslušal, je Bog drugo določil: „V potu svojega obraza boš svoj kruh jedel, umerl boš“. Nikjer še nisem bral, da bi bil učitelj izvzet od te splošne osode. Tedaj raja ni na tem svetu, vekomaj je zgubljen, terpljenje in težave čakajo vsakega, tedaj tudi učitelja. Kmeta tare nerodovitna zemlja in veliki davki, obertnika majhen zaslužek, tergovca slabe kupčije, učitelj pa ima v šoli svoj križ z otroci. To je tisti križ, ki ga mora učitelj voljno nositi, ako hoče, da bo zgubljeni raj enkrat najdel. Vsak stan pa misli, da so njegove opravila naj težje, naj sitnejše. Bil je en človek, ki se je pritoževal nad stvarnikom, da je njemu tako velik križ naložil, kakoršnega sicer nobenemu. Stvarnik mu pokaže veliko križev, majhnih in velikih, in reče mu izbirati. Človek zbira in zbira, in primerja križe, ali ni ga bilo takega, da bi ga mogel nesti; poslednjič vendar najde enega, tega primeri in ga zadene. Glej, reče stvarniku, ta križ sem si zbral namesto svojega. In ravno to je tisti križ, kterega si dosihmal nosil, pravi stvarnik. Pri naši volji pa je, kako da križe nosimo, ali si hočemo križe obračati na zlo ali na dobiček.

Kakor se lotimo in poprimemo posla, tako pa gre.

Učiteljski stan je zares težaven, ali dvakrat težavniši temu, kdor se ne vede prav v njem. Praviš, da si veselje do

šole zgubil, ker tako malo opraviš. Pervič, ti jaz tega ne verjamem, da bi tvoj trud in pridnost nič ne zdala, ali pomisli, da seme, ki ga sejemo, kali še le v dvakrat ali trikrat desetih letih. Drugič pa pomisli, da imaš otroke le kake ure na dan pri sebi, in domača hiša in slabi zgledi izrujejo v enem hipu, kar si ti v letih vsadil. Šolstvo samo po sebi, res da ne bo ljudstva na enkrat popolnoma zboljšalo; vzroki tega so nam dostikrat neznani, in ni nam nemogoče, odpraviti jih. Tudi pametni ljudje ti otroških napak nikdar podmetavali ne bodo; kar pa psi lajajo in jezični ljudje govoré, pa nikar ne poslušaj, ako hočeš imeti mir v svojem sercu. Še veliko boljši in modrejši ljudje, kakor si ti, moj Tugoslave, ljudem niso vstregli, koliko manj boš pa ti! pa tudi ne smeš vsem vstreči. Bog varuj tega! Povrednega otroka moraš posvariti, in ne smeš biti iz same postrežljivosti mutast pes, ki ne zna lajati.

Nikar nikoli ne pozabi, da si kristijan in da nisi za to na svetu, da bi se ti le dobro godilo in vse po volji šlo; pozabiti bi utegnil, da si za boljši svet odmenjen. Ljudje le hočejo uživati, po dobrotah vse hrepení, in zato jim je pa življenje tako pusto, ako se njih želje ne izpolnujejo. Mi dva, dragi Tugoslave, hočeva pa otroške napake voljno prenašati, ker upava, da bode tudi Bog nama prizanašal, in jarem naju ne bo tako hudo žulil, dasiravno naji bo včasih težil.

Za danes naj bode dovolj, dragi moj. V kratkem pričakujem zopet pisma od tebe, v katerem mi boš povedal, kako ti kaj dopada moj svét. Z Bogom!

Tvoj resnični
Svetoslav.

Malikoslovje.

Spisal Fr. Metelko.

Starodavni Slovenie ¹⁾ so molili hribe in doline, ogenj in vodo; kar nam pričajo imena njih bogov: Triglav, med velikimi bogovi, ki se večidel na visokih gorah moli, od koder svoje dobrote deli; Bogáj, Bugaj, Bogana, Bohana (Bohinj na Gorenskem Gotteshain), bogovi in boginje, ki so doline in vode po njih posvečene. Vodni bogovi in boginje so se tudi

1) V Im. je bilo nékdaj Slovéne, kakor nekteri še govoré, da se pa od sedanjega Tož. loči, se sadanji čas večidel govori s koncom - i, - ije - ie: Im. in Tož. Kamničane, Im. Kamničani, Kamničanije, Kamničanie. Tako tudi Poljaki pišejo: Haliczanie itd.

imenovali: Makoš, Mokoš, Makošla, Mokošla (od moker). Krasopani (Venus, Urania) solnčni in vodni bogovi so velikrat združeni, ki jim je tudi zedinjenje njih slovesnost pridjano.

Bistric navadno Piistric je bil klečeč kip (štatva), ki je iz svojega votlega trupla po soparici dim in plamen šverkal. H. p. 290. Zvingerus („Theat.“ III.) pravi: *Idolum Pusteric intus cavum est et aqua repletum atque igne circumdatum cum ingenti sonitu aquam illam in adstantes instar flammaram evomit*. Po tem menijo nekteri, da ima njegovo ime svoj korén v pro - stre - ti (od tod štrikati, štrikniti); bolj verjetno pa v bister (t. j. divji, de-reč, rapidus). Od tod toliko krajnih imen: Bistra, Bistrica.

Buda, Buddha, boginja čuječnosti, tudi modrosti, v Sanskritu je Bod'hana buditi in Buddha solnce. Nje čiščenje je bilo po zahodni Azii in Evropi silno deleč razširjeno. Od tod je veliko krajnih imen: Budajne, Budna vas, Buje, Budganja, Buda (Ofen), Budišin (Bautzen v Lužici), Budzjaki (Tatra-Gebirge) itd. Nasprotni pomén je zdaj pri nas v budalo (Thor, Dummkopf).

Černibog, Černoboh je bil začetnik vsega hudega, kakor Belibog vsega dobrega. Pa vender je po njih mislih tudi Černibog nekteremu dobro storil, mu pomagal in bil njegov dobrotnik; kakor je tudi Belibog nekteremu hudo storil. Vse bogove je bilo tedaj treba častiti in se jih bati. V poznejih, tudi še v sadanjih časih je slišati Černoknjížnik, Čarovnik, Čarodénik v pomenu vražnika (copernika).

Čert, Čart ima svoj koren v černi in skoraj njemu enak pomén, le samo v nižji stopnji; tako tudi Vrag, Vrah, Vrog, Zlebog, Zlod. Vraga stan t. j. stanovanje hudega duha; in v Sanskritu (H. p. 184) Uruga — sthana, t. j. podzemeljska kačja jama. Krajno ime Črétež od Čert.

Cica, Cyca, Ciza, Ziza, Cisa ali Sisa, boginja lastnosti Maje ali Žive v reditvi vsih živih stvari, enaka latinski Cereri. Od njé, pravijo, da mesto Zeitz v Saksonii, kjer so jo posebno častili, ima svoje imé. Njé véliki praznik je bil v jeséni v zahvalo za zemeljske pridelke.

Čiselbog, Zislbog, bog časnih prememb; Nocena ponôčna luna, Denica, Danica, Jutrenjica, Svetluša, Svetlonoša, Večérnica in druge take imena so imele ma-liške pomene.

Cudi, morski zmami, Čudo morskoje, med njimi je njih Car morski, so tudi mališkega pomena.

Čur, Čurpan, bog za varstvo mej, posebno pri njivah; Čurilo, s čimur se zmaga. Od tod krajno ime Čurile.

Dagoda, Dogada, ki se družite s Perunom, ste eno s Pogodo, in ravno to je tudi Jagoda — Baba.

Davor, vojskini Bog pri Slovanih, kakor Mart pri Rimljanih; davorija vojskina pesem; davoriti vojskino pesem peti.

Daž bog, (Daje bog, Dažuba, Dažba, Dahuba) je bil bog zakladov in bogastva, pa tudi vse sreče, vsega blagoslova. Tega so posebno v Kievu častili. Tacega pomena je pri družih Pilvit, z njim je Kovera skorej eno.

Dev, Div, Divlik ali Diblik je bil hud bog, ki je svét terpinčil.

Dévana, Dévica, Dzivica Dživica, Živa (Siva), je rimska Diana. Nje česčenje je bilo imenitno. „Dianae cultus Slavis“ (H. str. 281). „Berebistes rex usus est oraculis Dianae, quae ex antro edi ajebat, ut ita sibi dicto audientes subito redderet. Strabo etiam lib. 7. montes sacros fuisse ipsis pro templis et delubris testatur. Inde Sagori mons a Ptolomaeo in Sarmatia nominatur i. e. Sveta gora eo, quod Dianae illi dicatus fuerit. Šafařík „Starož.“ (I. p. 619, 622, 625, 653).

Did, Didi, Dida, Didko je bil pritlikovček, majhen in hudôben.

Doda, Duda, Donda, Dunda, Dodola boginja ljubezni, z Didom v nekaki razmeri.

Dogoda, Dagoda je s Pogodo eno.

Doga, Duga, nebeška duha, t. j. mavrica ali božji stolček, je tudi mališkega pomena.

Džuma (kužna bolézen, kužnôba), Kuga, Smertnica, Kužna nevésta, Povétrica, se je po njih mislih v dvokolnicah po deželah vozila in kužnôbo trosila.

Fline, pri južnih Slovanih bog smerti. Slov. Bč. cisl. 29, teč. III.

Gorinja, gorska boginja, kar Škritki ali Škratelj.

Gremnik, Gromovit, Gromovnik je eno, ki grom dela, njegov vikši je Perun.

(Dalje sledi.)

P a š n i k.

Abecednik za učitelja. Tudi učitelj naj ima abecednik, iz ktereга naj se uči vodil za svoj težavni in lepi stan. On naj naj pred skerbí, da bo znal poglobitne čerke za odgojevanje nježne mladosti. Te velike čerke so: odgoja za Boga, za družino, za narod, za državo in za človeštvo. Ako se učitelj ne naučí teh poglobitnih čerk, ne more pri mladosti nikoli toliko storiti, kolikor mu naložuje njegov stan. Naj bo mladost še v posamesnih naukih tako zbrihtana in bistro izurjena, — če pa ji manjka teh poglobitnih stebrov, se ne more reči, da je prav in koristno omikana. Za to splošno omiko učitelj nikoli ne začne prezgodaj delati in tudi nikoli dovolj ne stori. Žalostno je, da se sedanji čas tu pa tam po šolah za to splošno in edino potrebno omiko kaj malo skerbí ali še celó nič ne stori. Res je, da se mora sedanja mladost veliko ukvarjati z mnogimi nauki, toda, kaj ji pomaga, če ima iz šole stopivši polno glavo, pa prazno serce, ki ni vneto ne za Boga in lepo spodobno obnašanje, ne za družino, ne za narod in domovino in ne za državo in sploh človeštvo! Učitelj je obrazar ali podobar, ki risa za človeško srečo prvi načert, ktereга pozneje nihče ne more popolnoma predelati in popraviti, ako je napčno narejen.

Šolska roba.

Vaje za spiseje. (Popisi.) Hiša. Hiša je poslopje; ima zunaj štiri strani in streho; znotraj je veža, klet, izba, hram, kuhinja in podstrešje. Hišo so delali in izdelovali zidarji, tesarji, streharji in krovcí, ključavničarji in steklarji. Za to so potrebovali lesa, kamenja, apna, peska, ila, stekla, slame, opeke i. t. d. V hiši stanujejo starši, otroci in posli.

Starši. Oče in mati se imenujejo starši. Oni skerbé za otroke, jim dajejo živež, obleko in stanovanje. Dobre otroke imajo starši radi; hudobni otroci pa jih žalijo.

Pobožni otrok. Pobožni otrok rad večkrat misli na Boga; rad moli in hodi tudi rad v cerkev; v cerkvi sklene roke in lepo moli ne le z ustmi, ampak tudi v sercu; se ne posmehuje, se ne ozira, ne šeptá; pri nauku pazno posluša; vsaki dan moli za starše, učeníke in druge dobrotnike, in nikoli ne vstane, ne jé in ne gre spat, da bi ne molil.

Novice.

Iz Gorice. Presvitli cesar so z naj vikšim sklepom 27. aprila t. l. tukajšnjega prečastitega korarja Janeza Budan-a imenovali za stolnega školastika in škofijskega višjega šolskega ogleda.

Z Iga. Gosp. J. D. je v 6. listu letošnjega „Tovarša“ spregovoril o „neprimernem cerkvenem orglanji“. Pametni človek bi sicer

misli, da se kaj takega ne sliši po naših cerkvah; toda žalostne skušnje učé, da le še preradi nekteri učitelj za pezdír prazne hvale, ali za peščico žíta igra v cerkvi vsakorsne umazane in nespodobne igre. Nevedno ljudstvo se pa tega kmali privadi, ter misli potem, ako na praznik ne sliši valcerja ali polke, da ni praznik, in právo cerkveno orglanje se potem nič ali celó malo čísla. Učitelj pravega duba kaj takega nikoli ne stori, akoravno bi si neumni ljudje nad njim zavoljo tega jezike zbrusili. Hvala Bogu, da se tako brezvestno orglanje sedanji čas pri boljših orglavcih vedno redkeje sliši; sliši se le še pri orglavcih, kteri so orglavci le po imenu. Posebno pogosto se nahaja taka berklarija pri mojstroskazih, ki šole nikdar od znotraj vidili niso, sekirce pa poznajo le po črnem od belega, kaj več od godbe pa ne razumejo, ljudi pa radi vbogajo zato, da se jim priporočajo za biro. Zvesti učitelj ima za takimi možmi veliko sitnosti. Ali se to ne dá nikakor odpraviti? Nič bolje se dostikrat po nekterih krajih cerkvenemu petju ne godí. Tu ti kteri pesem tako razmesari, da je joj! Drugi jih zopet sam „komponira“ (ker vse druge so za nič), in na kori ti jo potem podijo, kakor pustni norci, prav spodbadljivo. Zvesti učitelj pa, prišedši v taki kraj, bi bil kmali dostikrat pri tolikem številu tako krasnih Rihar-jevih napevov v zadregi. Da je bilo nekđaj po nekterih krajih tako, se ni čúdití, temveč temu se čúdimó, da se še dandanes po nekterih krajih tako godí. Se vé, da učitelj z naj boljšo voljo in velikim trdom sam toliko zanemarejeno orglanje in petje zboljšati ne more, ako mu č. gg. duhovni s podučevanjem in opominjevanjem ne pomagajo. Vsaj znano je, da, kdor k takemu molčí, svojo zadovoljnost s tem naznanja. — *Govekar.*

Iz okolice ljubljanske. Tudi pri nas je poletni čas bolj jasno po klopeh šolskih; otroci, ki so opravili prvo sveto obhajilo in spoved, mislijo, da so izučeni za letos, in ker jih starši zdaj tudi potrebujejo pri delu na polji in pri živini na paši, se lahko vé, koliko in kakšne učence imamo zdaj v šoli, namreč, večidel male pervince, ki še niso za domačo rabo in jih starši le zato pošiljajo v šolo, da jim jih domá ni treba varovati. Kaj in koliko more storiti v šoli učitelj v takih okolisčinah, se lahko izšteví. Pa bo rekel kdo: sej imamo postavó zavoljo tega, zakaj pa je ne rabite? — Ljubi prijatel! tudi mi smo že siloma gonili otroke v šolo, pa skusili smo, da je to kaj težka in britka reč, ki se je ogibamo, dokler koli moremo. Po moji skušnji je naj bolje, če se te reči duhovni gospodje prav živo poprimejo, ter starše in otroke domá, v cerkvi in v šoli neprenehoma spominjajo na njih sveto dolžnost; to vselej več tekne, kakor vse grozenja in kazni. „Lepo je vsakemu milo; síla Boga ne moli.“ —j—

Iz Ljubljane. Tukajšnje prečast. knezoškofijstvo z razpisom 12. maja pod št. 577/98 naznanja in razjasnuje šolskim prednikom nove izpiske pod imenom „Volksschulen - Zustandstabelle“ bistveno tako le: a) Te tabele naj se napolnijo na tanko po vseh verstah in naj se vsako leto prav zanesljivo pošljejo do konec mesca oktobra konzistoriju z naznanilom po §§. 443 in 444 šolskega zakonika. Mora se posebno zaznamovati b) učni jezik (slovenski, slovensko-nemški

in nemški), da ni vsako leto drugače; določiti se mora c) čas nauka in druge šole, ki so združene s prvo, kjer naj se zapomni, da so obertnijske šole za rokodelske učence (Gewerbschulen) le tiste, ki se štejejo k ljudskim (glavnim) šolam in da naj se pri takih šolah rokodelski učenci ločijo od navadnih nedeljskih učencev. d) Treba je tukaj tudi opomniti, da imamo v naši deželi le samostalne (selbstständige), ne pa farne glavne šole, ker imajo vse svoje, akoravnočasne vodje in da so šole za silo (Nothschulen) le tiste, kjer učiteljevi dohodki še niso vstanovljeni in tudi učitelj ni poterjen in postavno postavljen; tudi se ne sme imenovati šola za silo podučevanje, kjer se otroci podučujejo le nekoliko časa pa samo v keršanskem nauku, kar velja tudi pri nedeljskih šolah. Tudi se učitelji pri šolah za silo sicer imenujejo, pa vendar ne štejejo k glavnemu številu. Ker pa se v te postavne tabele marsikaj ne more zapisati, naj se napravi za konzistorij posebni izpisek, v kterega se naj naznani vse, kar pripomore, da se stan ljudskih šol bolj na tanko razodeva. Naznanja se še e), da se morejo rabiti še dosedanje tabele (na prodaj pri Milicu). — Razpis ravno tega dne pod št. 500/87 pa naznanja, da je ravno kar prišel na svitlo drugi zvezek Slomščekovega slovenskega berila za nedeljske šole in da se dobiva v zalogi šolskih knjig.

— Tudi letos so se v Ljubljani „Šmarnice“ prav slovesno in spodbudljivo obhajale; k temu je pa po navadi naj več pripomoglo lepo petje, kar se je vidilo posebno v šenklaški in ternovski cerkvi, kjer se ljudstvo ni ganilo pred iz cerkve, dokler so se glasili domači glasi ginljivih Marijinih pesem. Kar je letošnji majnik premalo razvijal vnanjega veselja, razkladal ga je toliko bogatejše pobožnemu duhu v svetih hramih.

— Prišel je na svitlo drugi zvezek „Dušne hrane za katoliške deržine“, v kterem zopet vidimo, kako lepo in koristno za dom in šolo bo čedalje bolj to delo.

— „Torbica“ v svojem zadnjem listu hudo svari prepisovavca Praprotnikovih pesem: „Moj dom“ in „Cvetice“, in tudi g. J. Jereb je vredništvu „Uč. Tovarša“ pisal in odkritoserčno spoznal svoj dolg, — tedaj naj bo za zdaj s tem (glej 4. list „Uč. Tovarša“) ta pravda bratoljubno poravnana.

Darovi za Riharjev spominek.

Pod naslovom: „Na veke ne bo pozabljeno tvoje ime!“ 2 gold. **Opomba vredništva.** Naj bi se spoštovavci rajnega mojstra, ki hočejo še kaj darovati za ta namen, kmali oglasili, da bi se potem vedilo in sklenilo, kako in kaj.

Listnica. G. M. D.: Poslani spis iz Vašega marljivega peresa pride kmali na versto. — Prijatlu J. J. v D.: Hvala za obširno delo; nekaj bo porabil „Tov.“, nekaj pa „Darek“. G. J. V. . . . n. v M.: Preden moremo Vaš dopis vverstiti, prosimo, povejte nam svoje pravo ime! — Nekterim drugim dopisnikom z napevi: Hvala! Bomo vse porabili, kar bo le mogoče. Lepi napevi se ne starajo.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.